

МИКОЛА ЮХИМОВИЧ КОСТРИЦЯ – ПЕДАГОГ, ВЧЕНИЙ-ГЕОГРАФ, ОРГАНІЗАТОР КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено творчий шлях М. Ю. Костриці, котрий присвятив свою діяльність розвитку географії, освітянства, туризму та історичного краєзнавства Житомирщини – Великої Волині. Значну увагу приділено творчому доробкові вченого, а також його досягненням на ниві відродження Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині.

Ключові слова: Костриця Микола Юхимович, краєзнавство, географія, історія, туризм, Житомирщина, Волинь, Товариство дослідників Волині.

Завершення радянської епохи й отримання Україною незалежності ознаменовано не тільки соціально-економічними потрясіннями, підйомом національної свідомості, а й неабияким пожвавленням інтересу до минулого України. Саме кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття став поворотним пунктом у розвитку українського краєзнавства, а точніше, початком його відродження після десятиліть утисків і гонінь.

Одним із найвідоміших сучасних українських діячів, хто все своє життя присвятив відродженню краєзнавчого руху в Україні, став Микола Юхимович Костриця – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, президент Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині, голова обласних організацій Українського географічного товариства та Всеукраїнської екологічної Ліги, член Національної спілки журналістів України, член президії та правління Національної спілки краєзнавців України, М. Ю. Костриця все життя був і залишається невтомним ентузіастом науки, визначним освітянином і просвітником. Цю нелегку подвижницьку путь він наполегливо торує, створивши чимало унікальних творів, без яких сьогодні неможливо уявити ані навчальний процес, ані розвиток краєзнавчого руху в Україні.

За 50 років наполегливої праці в царині науки та освіти М. Ю. Костриця опублікував близько 1500 наукових і науково-популярних праць, в тому числі 80 монографій, посібників, підручників, атласів для вищої і загальноосвітніх шкіл.

Активний діяч краєзнавчого руху в Україні, Микола Юхимович організував більше сорока міжнародних і всеукраїнських науково-краєзнавчих

конференцій, які відбулися за останніх два десятиріччя у волинсько-подільському регіоні, зокрема в Житомирі, Луцьку, Рівному, Хмельницькому, Тернополі, Острозі, Новограді-Волинському, Бердичеві, Коростені, Малині, Любарі, Володарську-Волинському, Старокостянтинові, Кам'янці-Подільському, Ізяславі, Антонінах та інших містах.

Народився М. Ю. Костриця 20 вересня 1942 року в родині службовців у Житомирі. Нелегкі повоєнні роки, проведені в рідній домівці, що на Путятинському провулку, пристрась до футболу, корінні житомир'яни-старожили, розповіді яких так любив слухати хлопець, – все це створювало неповторну атмосферу, в якій ріс юнак, вводило його в цікавий світ любові до рідного міста, до рідної землі. Варто сказати про відомі свого часу четверги в двоюрідній тітці Олені Степанівни Ковалевської-Рибак, де збирався інтелектуальний цвіт Житомира. Часто тут була й кума гостинної господарки – видатна українська співачка Зоя Гайдай. Нещодавно М. Ю. Костриця видав книжку, присвячену «солов'їній полісянці», з життєписом майстрині сцени та уривками її неопублікованих щоденників. А велику колекцію прижиттєвих фотографій Зої Гайдай передав у фонди Житомирського обласного краєзнавчого музею.

По закінченні середньої школи довелося вибирати між географією та футболом (Микола Костриця вже був претендентом на зарахування до основного складу команди майстрів). Перемогла любов до науки, за що Микола Юхимович вдячний долі, а надто своєму вчителю Михайлу Івановичу Золотову, випускнику Петербурзького університету з дореволюційним стажем роботи, котрий відкрив перед юнаком цікавий світ географії.

Після вступу на географічний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка розпочалося буремне студентське життя, сповнене незабутніми враженнями від експедицій на Поволжя, Кавказ, до Середньої Азії, участю в студентських будівельних загонах на казахстанській цілині та в тюменській тайзі, насичене захопленням спортом і участю в художній самодіяльності. Коло наукових інтересів було сформоване під впливом ідей і мудрим наставництвом одного з основоположників української економіко-географічної школи професора Олексія Тимофійовича Діброва. Закінчуючи навчання в 1966 році, М. Ю. Костиця успішно захистив дипломну роботу з теми «Територіально-функціональна структура промислового комплексу Київської області».

Молодого спеціаліста направили на роботу вчителем до села Хижники Старокостянтинівського району на Хмельниччині.

Публікації в місцевій газеті, присвячені педагогічній, лекторській та позакласній роботі, туристсько-краєзнавчій діяльності Миколи Юхимовича («Почесний обов'язок», «Там, де працюють люди», «Всіма засобами» та ін.), переконливо засвідчили, що в Хижниках з'явився освітянин-новатор, який вніс свіжий струмінь у навчально-виховний процес молоді, а також загострив інтерес місцевого люду до історії своєї малої батьківщини. Заступник директора школи з виховної роботи Микола Костиця часто проводив туристичні походи зі своїми підопічними, знайомлячи їх з красою місцевих ландшафтів, пам'ятними місцями, архітектурою старовинних замків і маєтків краю. Та й сам захопився історією цієї землі. Закономірно, що молодий учитель взявся за перо, і 23 грудня 1967 року районна газета «Світло Жовтня» видрукувала першу статтю дослідника «Доля звичайного села» [1], в якій йшлося про цікаві епізоди історії Хижників. Громадськість схвально сприйняла допис, тож Микола Юхимович продовжив роботу з вивчення історії краю. На шпаль-

тах видання, а також інших газет Хмельниччини («Радянське Поділля», «Корчагінець») з'являється цілий ряд публікацій на теми раціонального використання та охорони природних ресурсів краю, поширення передового педагогічного досвіду. Все частіше з'являються краєзнавчі статті: про туристські подорожі учнів, про видатних людей Хмельниччини, про природно-заповідний фонд області тощо. Підсумком роботи на Хмельниччині стала ідея М. Ю. Костиці творити літературну карту області. Підтримали і втілили в життя цей проект відомі літературознавці Хмельниччини М. А. Скорський та А. В. Сваричевський.

Під час вчителювання на Хмельниччині М. Ю. Костиця пройшов службу в лавах Радянської армії і 1971 року повертається до рідного Житомира. Спершу працює вчителем в середній школі № 32. Він стає організатором туристсько-краєзнавчого клубу. Його однодумцями й помічниками у цій справі стали відомий краєзнавець майбутньому доктор історичних наук), вчитель англійської Борис Кругляк (в мови О. М. Ірста ін. Всеукраїнські туристичні зльоти, багатоденні походи, зокрема від витоків до гир-

М. Ю. Костиця – випускник Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. 1966 р.

ла Тетерева, Словечансько-Овруцьким кряжем, Кримом та Карпатами стали поштовхом до гуртування людей, закоханих у рідний край, його мальовничі краєвиди й багату історію. Закономірно, що М. Ю. Костицю запросили на посаду методиста обласної дитячої екскурсійно-туристської станції, яку очолював справжній ентузіаст туризму і краєзнавства Юрій Степанович Єршов. Працюючи на цій посаді, Микола Юхимович встигає не тільки виконувати свої прямі професійні обов'язки (організація туристсько-краєзнавчої роботи в освітніх закладах Житомирщини, практичні семінари, залікові походи, розробка туристських маршрутів, путівників, методичних рекомендацій, вивчення досвіду туристсько-краєзнавчої роботи на місцях, пропаганда туризму в численних публікаціях), а також працює в архівах, розпочинає велику багаторічну роботу з дослідження історичного минулого рідної Житомирщини.

Зверху ліворуч: тут бере початок Тетерів.
 Носівка Чуднівського району, серпень 1985 р.
 Зверху праворуч: з дружиною Наталією Степанівною
 біля житомирських фонтанів у міському парку.
 Червень 1986 р.
 Знизу ліворуч: М. Ю. Костиця – завідувач кабінету гео-
 графії Центрального інституту вдосконалення вчителів.
 Київ. Травень 1986 р.
 Знизу праворуч: туристськими стежками –
 до вершини Говерли. 1975 р.

М. Ю. Костиця вперше розпочинає відкривати для широкого загалу призабуті сторінки історії Житомира та області, Великої Волині. Обласна й республіканська періодика все частіше публікує краєзнавчі статті М. Ю. Костиці. Обласна газета «Радянська Житомирщина» започатковує рубрику «Рідний край», ініціаторами створення й постійними авторами якої стали журналісти К. Кізуб, М. Прилуцький та М. Костиця. Вчений разом з відповідальним секретарем молодіжної газети «Комсомольська зірка» В. С. Киричанським стає ініціатором створення нової рубрики «Житичі», яка користувалася неабияким успіхом у читачів.

До важливих надбань творчої спадщини М. Ю. Костиці належать публікації в часописі «Радянська освіта» – «Краєзнавство і виховання патріотизму» (1975) [2], «Краєзнавству – наукову основу» (1977) [3]; публікація путівників «На батьківщину Лесі Українки» (1971) [4], «Партизанськими стежками» [5], «Скарби землі поліської» [6] (обидва – 1973); 50 нарисів «Літопису Житомирщини» (1917–1977 роки), розміщених в газеті «Комсомольська зірка»; видання у співавторстві книжки «Вивчення геологічної будови рідного краю» (1977) [7].

З американським бізнесменом Юрієм Чопівським – внуком видатного політичного діяча УНР і вченого І. А. Феценка-Чопівського. 1992 р.

З 1976 року М. Ю. Костиця був запрошений до Києва, на посаду завідувача кабінету географії Київського обласного інституту удосконалення вчителів. Стає аспірантом-заочником кафедри соціальної і економічної географії Київського державного педагогічного інституту ім. Горького (нині – Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова). Коло наукових інтересів

М. Ю. Костиця – завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2000 р.

сів ученого поширюється на розробку теоретичних і практичних засад формування промислово-територіальних комплексів у слабоурбанізованих регіонах України, зокрема Волинського Полісся. У період роботи в Києві М.Ю. Костиця неодноразово очолював економіко-географічні експедиції у Волинській і Рівненській областях, був керівником студентських польових досліджень у Середній Азії, на Кавказі, Північному, Північно-Західному економічних районах, у Прибалтиці. Одержані наукові і практичні результати були покладені в основу виконання дисертації на здобуття ученого ступеня кандидата географічних наук з теми: «Західно-Поліський промисловий комплекс УРСР (економіко-географічне дослідження структури і проблеми розвитку)», яка була захищена на вченій раді при Ленінградському (тепер Санкт-Петербурзькому) державному педагогічному університеті ім. О. І. Герцена.

Матеріали для дисертації було покладено і в основу посібників для студентів і вчителів «Изучение промышленных узлов в вузовском курсе «Экономическая география СССР» [8], «Природні і виробничі комплекси» [9], що були написані М. Ю. Костицею у співавторстві. Вчений концентрує зусилля й на розробку теоретичних основ географічного краєзнавства та методики туристсько-краєзнавчої роботи. З-під пера Миколи Юхимовича виходять книжки «Практикум з географічного краєзнавства» (1979) [10], «Туристський похід вихідного дня» (1989) [11], «Туристсько-краєзнавча робота в школі» (1985) [12], присвячені цим науковим

проблемам. Останню роботу було відзначено союзнаю премією як кращий посібник для вчителів за 1985-й рік.

Працюючи у Києві, М. Ю. Костриця пише й книжки з вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду вчителів республіки. Це і «Вчитель, вихователь, наставник» (про вчительку географії СШ № 7 м. Біла Церква Л. М. Картель), що вийшла друком у видавництві «Радянська школа» в серії «Передовий педагогічний досвід» [13], це й «Щоб в серці жила Вітчизна» (про роботу шкільного історичного музею Прибірської СШ Іванківського району Київської області) [14]. Він також створює навчальний діафільм «Шкільний географічний майданчик» у співавторстві з В. В. Обозним.

Така популяризація географії не залишилася непоміченою. Тож М. Ю. Кострицю було обрано членом Комітету з пропаганди знань Географічного товариства СРСР АН СРСР.

Повернувшись до Житомира, М. Ю. Костриця продовжив трудитися в Житомирському обласному інституті удосконалення вчителів (нині – Інститут післядипломної педагогічної освіти). Напружено працюючи у науковій установі, він не полишає справи, в яку вже був давно закоханий, – краєзнавства. Тому цілком закономірно, що активна діяльність саме на ниві вивчення історії малої батьківщини, культивування любові до рідної землі через публікації в пресі та видання книжок привели його до кола однодумців, які вирішили відродити в Житомирі Товариство дослідників Волині. Це то-

М. Ю. Костриця (другий ліворуч) з авторським колективом житомирської обласної молодіжної газети «Комсомольська зірка». 5 травня 1987 р.

Учасники всеукраїнської краєзнавчої конференції в Кам'янці-Подільському. 1991 р. Зліва направо: М. Ю. Костриця, доцент Б. А. Кругляк, член-кореспондент АН України Ф. П. Шевченко, доктор історичних наук Е. Істоміна (Москва).

Третя міжнародна науково-краєзнавча конференція «Велика Волинь: минуле і сучасне». Житомир. 10 вересня 1993 р.

З учасниками науково-краєзнавчої конференції в Старій Синяві – колегами (зліва направо: Ф. Ступак, П. Скавронський, Р. Кондратюк, М. Костриця, П. Білоус, В. Соколов) на полі Пилявецької битви. 1998 р.

Біля пам'ятника Іванові Ганжі у Старій Синяві. Зліва направо: А. Сваричевський, Г. Бондаренко, П. Скавронський, М. Костриця, І. Пацук.

Учасники ювілейної конференції після відкриття меморіальної дошки, присвяченої 100-річчю Товариства дослідників Волині. Житомир. 21 вересня 2000 р.

вариство діяло у Волинській губернії в 1900–1920 роках. Тож у 1990 році М. Ю. Костриця став одним із ініціаторів створення Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині та був обраний його віце-президентом, а з 1993 року – незмінним президентом і головним редактором наукових праць товариства «Велика Волинь».

Протягом більш як 20 років діяльності Товариства дослідників Волині було проведено цілий ряд міжнародних та всеукраїнських науково-краєзнавчих конференцій, за результатами яких було видано збірники наукових праць. За цей же період М.Ю. Костриця написав велику кількість історико-краєзнавчих досліджень, путівників та географічних нарисів, у тому числі й у співавторстві з такими відомими краєзнавцями, як І.С. Винокур, С.І. Жилюк, Ф.Б. Пашківський, Р.Ю. Кондратюк, Н.С. Костриця, Г.П. Мокрицький, Й.Г. Рейтман, П.Н. Таргонський, О.О. Тарабукін, В.І. Тимошенко та інші. Тим, хто цікавиться історією й географією краю, добре відомі такі книжки: «Бердичів» (2000) [15], «Володарсько-Волинський район» (1995) [16], «Малинський район» (2000) [17], «Лугинський район» (2001) [18], «Церква Святого архистратига Михаїла» (1991) [19], «Середня школа № 32 імені Л. Калиновича» (1996) [20], «Україні не соромився, Україною гордився: М. М. Миклухо-Маклай і Україна» (1996) [21], «Велет духу: О. Ольжич і Житомирщина» (1997) [22], «Хміль та пиво в Україні з давнини до сьогодення» (1997) [23], «У просторі і часі: видатні постаті Житомирщини» (1995) [24], «Монастирі Волині» (1996) [25], «Природа і матеріальна культура Житомирщини» (1999) [26], «Преображенський кафедральний собор в Житомирі» (2004) [27], «Первіснообщинний лад на Житомирщині» (2004) [28], «Постаті землі Бердичівської» (2005) [29], «Житомир: підручна книга з краєзнавства» (2006, 2007) [30, 31], «Новоград-Волинський:

історико-краєзнавчий нарис» (2007) [32], «Житомирщина від ранніх слов'ян до Київської Русі» (2007) [33], «З берегів Тетерева – у вічність. О. Ольжич» (2007) [34], «Співець морської романтики. Джозеф Конрад» (2009) [35], «Житомирщина туристична» (2009) [36], «Солов'їна полісянка: Зоя Гайдай» (2011) [37].

1992 року М. Ю. Костриця започаткував видання книжкової серії «Вчені Житомирщини», де розповідається про життєвий і творчий шлях видатних земляків, уродженців Житомирщини, зокрема І. Ю. Левицького [38], І. С. Винокура [39], П. Г. Шищенка [40], І. А. Фещенка-Чопівського [41], О. Ольжича [42] та інших.

Важливою віхою у творчості вченого і визна-

З першим онуком Дмитром. Січень 1997 р.

чним явищем у дослідженні історії краєзнавчого руху в Україні стала фундаментальна праця «Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, постаті». Автор уперше узагальнив діяльність волинських краєзнавців протягом ХХ століття, детально проаналізував біографії і творчий шлях багатьох краєзнавців, котрі присвятили свої життя вивченню рідного краю. Ось як відгукнувся про монографію доктор філологічних наук професор П. В. Білоус: «Нарешті з'явилася книга, написана на широкому і різноманітному документальному матеріалі, яка подає цілісну картину, своєрідну панораму дослідницьких зусиль не одного покоління краєзнавців Волині... Необхідні були зусилля та насичений безліччю фактів інтелект, аби все, що стосується краєзнавства, охопити, проаналізувати і викласти хронологічно, означивши головні та другорядні тенденції, здобутки і втрати у цій

галузі протягом двох століть. Немає нічого дивного в тім, що це судилося здійснити М. Ю. Костриці – не за посадою на громадських засадах, а за громадянською позицією, за походженням (корінний житомирський), за рівнем обізнаності про рідний край, за тією роллю, яку він нині виконує серед житомирсько-волинської інтелігенції» [43].

Географічне краєзнавство представлено в навчальних посібниках для вчителів і учнів: «Фізична географія Хмельницької області» [44], «Економічна і соціальна географія Хмельницької області» (співавтор О. Галус, 1994) [45], «Географія Житомирської області» (1993) [46].

На матеріалах Житомирщини М. Ю. Костриця вперше в Україні розробив навчально-методичний комплекс для вивчення пропедевтичного курсу в загальноосвітній школі «Географія рідного краю»: посібник, атлас, контурні мапи.

М. Ю. Костриця продовжує спілкування з читачем і через засоби масової

У родинному колі з дружиною Наталею, дочкою Ольгою та сином Миколою в рідній садибі Пуятинського провулку. Середина 1980-х рр.

інформації Житомирщини. Численні науково-краєзнавчі розвідки, проблемні статті про пам'ятки історії та культури, нариси про видатних людей, незаслужено забутих у часи більшовицької влади, а часто просто репресованих тоталітарною системою, з'являються на шпальтах житомирських газет і тижневиків. Так, у тижневику «Житомирський вісник» М. Ю. Костриця став постійним ведучим рубрики «Енциклопедія Житомирщини» (1990–1992), історико-географічний словник Житомирщини» (1995–1998), «Монастирі Волині» (1994–1996); у «Моло-

діжній газеті» – це рубрики «Рідний край: географія Житомирщини» (1992–1994); у газеті «Вільне слово» – «Житомир крізь призму століть» (1994–1996), «Краєзнавчий календар» (2003–2005). Тож законо-мірно, що 1991 року Миколу Юхимовича було при-йнято до Національної спілки краєзнавців України.

При видавництві «Житомирський вісник» Микола Юхимович брав активну участь у веденні рубрик «Духовні обереги», «Щоб в серці жила Вітчизна», «Об'єктивний об'єктив», «Пам'ятки рідного міста», «Вулиці рідного міста», «Житомирщина: люди, події, роки». Загалом упродовж 1967–2012 років М. Ю. Костиця друкував свої матеріали і статті в 10-ти всеукраїнських, 16-ти обласних, 14-ти районних газетах, у 12-ти республіканських і місцевих волинсько-подільських журна-лах і альманахах, що забезпечило популярність його іме-ні в українському суспільстві та за рубежом.

Неординарною подією стала публікація у кар-тографічному видавництві «Мапа» географічно-го атласу «Географія Житомирської області. Моя мала Батьківщина» (1999, 2001, 2003, 2005, 2012) [47–51]. Адже М. Ю. Костиця розробив концеп-цію цього атласу для школярів та підготував його до друку. Редакторкою мап стала професіоналка своєї справи Т. В. Погурельська.

«Подібне видання є першим в Україні. Від усіх раніше виданих атласів це видання відрізняється винятковим дидактичним спрямуван-ням. Атлас являє собою не просто збірку карт, а справжній міні-підручник з курсу географії своєї області, де органічно поєднані карти, тексти, ма-люнки, фотографії тощо... Відповідальний ре-дактор і організатор авторських робіт М. Ю. Кос-триця – відомий краєзнавець кожного малень-кого куточка Житомирщини. Його захоплен-ня краєм проявилися в усьому: в упоряджен-ні і структурі атласу, вміщенні давніх україн-ських краєвидів та фотографій видатних земля-

ків, багатьох порівняльних характеристик і т. п.» [48] – так високо оцінили внесок М. Ю. Кос-триці вчені-географи і методисти на шпальтах «Українського географічного журналу».

М. Ю. Костиця – активний автор багатотом-ного видання «Реабілітовані історією», де опублі-ковано і ще готуються до друку його статті про земляків – діячів науки, культури і мистецтва, ре-пресованих під час сталінського свавілля та бо-ротьби з інакодумством в СРСР.

Вчений також є постійним автором статей Енциклопедії сучасної України (ЕСУ) та збірника на-укових праць «Українська журналістика в іменах».

За активну роботу з відродження духовнос-ті М. Ю. Костицю було нагороджено житомир-ською обласною премією імені Івана Огієнка.

Закономірно, що подвижництво М. Ю. Костиці на науковій ниві привело й до високої оцінки його здобутків державою: у 2011 році його було нагоро-джено орденом «За заслуги» III ступеня.

А нещодавно Микола Костиця став лауреатом Премії імені Дмитра Яворницького Національної спілки краєзнавців України.

І сьогодні Микола Юхимович, нещодавно від-святкувавши 70-річний ювілей, сповнений праг-нення відкривати безмежний світ історії малої батьківщини для вдячного читача. В його пла-нах – написання і видання нових книжок, статей у наукових збірниках та періодичних виданнях. Вчений по праву користується авторитетом серед вчених України, його також добре знають у науко-вих колах за межами нашої країни.

Всі, хто знає Миколу Юхимовича, відзначають такі риси його характеру, як наполегливість, висо-ку працелюбність, товарицькість та невичерпний оптимізм. А сам учений завдячує своїм успіхам друзям, колегам, а найбільше – дружині й сорат-ниці Наталі Степанівні й дітям Ользі та Миколі.

Джерела та література

1. Костиця М. Доля звичайного села // Світло Жовтня (Старокостянтинів). – 1967. – 23 груд.
2. Костиця М. Краєзнавство і виховання па-тріотизму [Про досвід СШ № 6 м. Житомира] // Радянська освіта – 1975. – 26 берез.
3. Костиця М. Краєзнавству – наукову осно-ву // Радянська освіта. – 1977. – 8 січ.
4. Войтківська Т. І., Костиця М. Ю. На бать-ківщину Лесі Українки: Туристський маршрут. – Житомир, 1971. – 12 с.
5. Костиця М. Ю. Партизанськими стежками: Туристський маршрут. – Житомир, 1973. – 12 с.
6. Костиця М. Ю. Скарби землі поліської: Туристський маршрут. – Житомир, 1973. – 10 с.
7. Костиця М. Ю., Сокальська О. Г., Таранова Л. А. Вивчення геологічної будови рідного краю: Метод. поради. – К., 1977. – 44 с.
8. Ковтун В. В., Костиця М. Ю. Изучение промышленных узлов в вузовском курсе «Экономическая география СССР». – К.: КГПИ им. Горького, 1982. – 43 с.
9. Костиця М. Ю., Обозний В. В., Чирка В. Г. Природні і виробничі комплекси: Посіб. для вчи-телів. – К.: Радянська школа, 1988. – 120 с.

10. Костриця М. Ю. Практикум з географічного краєзнавства: Посіб. для вчителів. – К.: Радянська школа, 1979. – 160 с.
11. Дубовис М. С., Костриця М. Ю. Туристський похід вихідного дня. – К.: Здоров'я, 1989. – 120 с.
12. Костриця М. Ю. Туристсько-краєзнавча робота в школі: Посіб. для вчителів. – К.: Радянська школа, 1985. – 128 с.
13. Костриця М. Ю. Вчитель, вихователь, наставник. – К.: Радянська школа, 1980. – 68 с. – (Б-ка передового досвіду).
14. Грицаєнко В. О., Коновал А. О., Костриця М. Ю. Щоб в серці жила Вітчизна. – К.: Радянська школа, 1987. – 96 с. – (Б-ка передового досвіду).
15. Костриця М. Ю., Пашківський Ф. Б. Бердичів: Іст.-краєзн. нарис. – Житомир: М.А.К., 2000. – 76 с.: іл. (Міста Житомирської області).
16. Голяченко О. С., Костриця М. Ю. Володарсько-Волинський район: Географ. нарис для учнів. – Житомир: Товариство дослідників Волині, 1995. – 48 с.: іл.
17. Музика Н. О., Опалинська М. В., Костриця М. Ю., Малинський район: Географ. нарис для учнів. – Житомир, 2000. – 92 с.: іл.
18. Костриця М. Ю., Таргонський П. Н., Янович В. М. Лугинський район: Географ. нарис для учнів. – Житомир: М.А.К., 2001. – 84 с.: іл.
19. Костриця М. Ю. Мокрицький Г. П. Церква святого архістратиґа Михаїла. – Житомир, 1991. – 32 с.: іл. – (Житомир: Пам'ятки рідного міста. – Вип. 1).
20. Костриця М. Ю., Кондратюк Р. Ю. Середня школа № 32 ім. Л. Каліновича: Іст.-краєзн. нарис. – Житомир: Журфонд, 1996. – 32 с.: іл. – (Житомир: Пам'ятки рідного міста. – Вип. 2).
21. Костриця М. Ю., Тимошенко В. І. України не соромився, Україною гордився: Миклухо-Маклай М. М. і Україна. – Житомир; Малин, 1996. – 32 с.: іл.
22. Костриця М. Ю., Кондратюк Р. Ю. Велет духу: О. Ольжич і Житомирщина: Іст.-краєзн. нарис. – Житомир; Київ, 1997. – 32 с.
23. Костриця М. Ю., Рейтман Й. Г. Хміль та пиво в Україні з давнини до сьогодення: Монографія. – Житомир, 1997. – 240 с.: іл.
24. Костриця М. Ю., Мокрицький Г. П. У просторі і часі: Видатні постаті Житомирщини. – Житомир: Журфонд, 1995. – 206 с.
25. Жилюк С. І., Костриця М. Ю. Монастирі Волині: Іст.-краєзн. нарис. – Житомир: М.А.К., 1996. – 64 с.: іл.
26. Костриця М. Ю., Костриця Н. С. Природа і матеріальна культура Житомирщини: Посіб. з етнографічного краєзнавства. – Житомир: М.А.К., 1999. – 240 с.: іл.
27. Костриця М. Ю., Мокрицький Г. П. Преображенський кафедральний собор у Житомирі. – К.: Техніка, 2004. – 144 с.: іл. (Нац. святині України).
28. Костриця М. Ю., Тарабукін О. О. Первіснообщинний лад на Житомирщині: Підручна книга для учнів, студентів, вчителів / За заг. ред. М. Ю. Костриці. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2004. – 84 с.: іл. – (Житомирщина: сторінки історії. Кн. 1).
29. Костриця М. Ю. Постаті землі Бердичівської: Історико-краєзнавчі нариси. 2 х т.: Житомир: Вид. М. Г. Косенко, – У 2005. – Т. 1. – 248 с.; Т. 2. – 240 с.: іл.
30. Костриця М. Ю., Кондратюк Р. Ю. Житомир: Підручна книга з краєзнавства. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2006, 464 с.: іл.
31. Костриця М. Ю., Кондратюк Р. Ю. Житомир: Підручна книга з краєзнавства. – 2-е вид., випр. і доп. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2007, 464 с.: іл., 16 с. кол. іл.
32. Костриця М. Ю. Новоград-Волинський: Історико-краєзнавчий нарис: – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2007. – 92 с.: іл., кольор. іл. – (Серія «Міста Житомирщини». – Вип. 2).
33. Винокур І. С., Костриця М. Ю., Тарабукін О. О. Житомирщина: від ранніх слов'ян до Київської Русі: Підручна книга для учнів, студентів, вчителів. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2007. – 80 с.: іл. – (Житомирщина: сторінки історії / За заг. ред. М. Ю. Костриці. – Кн. 2).
34. Костриця М. Ю., Кондратюк Р. Ю. З берегів Тетерева – у вічність. О. Ольжич. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2007. – 40 с.: іл. – (Серія: Вчені Житомирщини. – Вип. 6).
35. Костриця М. Ю. Співець морської романтики. Джозеф Конрад. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2009. – 60 с. – (Уславлені імена Житомирщини. – Вип. 1).
36. Костриця М. М., Костриця М. Ю. Житомирщина туристична: Краєзнавчі нариси / За заг. ред. докт. геогр. наук, проф. Костриці М. Ю. – Житомир: «Полісся», 2009. – 564 с.
37. Костриця М. Ю. Солов'їна полісянка. Зоя Гайдай. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2011. – 52 с.: іл. – (Уславлені імена Житомирщини. – Вип. 2).
38. Костриця М. Ю., Омельчак П. П. Педагог, учений, громадянин: І. Ю. Левицький. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2002. – 40 с.: іл. – (Вчені Житомирщини. – Вип. 1.).
39. Баженов Л. В., Костриця М. Ю., Прокопчук В. С. Вчений європейського рівня: І. С. Винокур. –

Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2005. – 40 с., іл.: (Вчені Житомирщини. – Вип. 3.).

40. Костриця М. Ю., Олійник Я. Б., Шевченко В. О. З любов'ю до рідної України: П. Г. Шищенко. – Житомир: Вид. М. Г. Косенко, 2006. – 40 с.: іл.: (Вчені Житомирщини. – Вип. 5).

41. Костриця М. Ю. Мріяв про незалежну Україну: І.А.Фещенко-Чопівський. – Житомир: Вид. В. Б. Котвицький, 2008. – 44 с.: іл. – (Вчені Житомирщини. – Вип. 8).

42. Костриця М. Ю., Кондрачук Р. Ю. З берегів Тетерева – у вічність. О. Ольжич. – Житомир: Косенко, 2007. – 40 с.: іл. – (Вчені Житомирщини. – Вип. 6).

43. Білоус П. Панорама Волинського краєзнавства // Бердичівщина: поступ у третє тисячоліття: Наук. зб. «Велика Волинь». – Т. 22 / Відп. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир: М.А.К., 2001. – С. 456–458.

44. Гаманюк Т. І., Костриця М. Ю. Фізична географія Хмельницької області: Метод. посіб. – Хмельницький, 1992. – 149 с.

45. Галус О. М., Костриця М. Ю. Економічна і соціальна географія Хмельницької області: Метод. посіб. для вчителів географії. – Хмельницький, 1994. – 68 с.

46. Костриця М. Ю. Географія Житомирської області: Посіб. для вчителів і учнів. «Газ. «Житомирський вісник», – Житомир: ВКО 1993. – 200 с.: іл.

47. Житомирська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина / Відп. ред. М. Ю. Костриця. «Вид-во «Мапа», – К.: ТОВ 1999. – 20 с.

48. Житомирська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. – 2-е вид., випр. / Відп. ред. М. Ю. Костриця. – К.: «Вид-во «Мапа», 2001. ТОВ – 20 с.

49. Житомирська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. – 3-є вид., випр. і доп. / Відп. ред. М. Ю. Костриця. «Вид-во «Мапа», 2003. – К.: ТОВ – 24 с.

50. Житомирська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. – 4-е вид., випр. і доп. / Відп. ред. М. Ю. Костриця. «Вид-во «Мапа», 2005. – К.: ТОВ – 24 с.

51. Житомирська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. – 5-е вид., випр. і доп. / Відп. ред. М. Ю. Костриця. «Вид-во «Мапа», 2012. – К.: ТОВ – 24 с.

52. Левицький І. Ю., Руденко Л. Г., Сиротенко А. Й., Шиманський М. І. Мала Батьківщина в кожній оселі Житомирщини // Укр. географ. журнал. – 2000. – № 1. – С. 68.

Лариса Грузская, Валерий Косенко

Николай Ефимович Кострица – педагог, учёный-географ, организатор краеведческого движения в Украине

В статье освещён творческий путь Н. Е. Кострицы, который посвятил свою деятельность развитию географии, образования, туризма и исторического краеведения Житомирщины – Великой Волины. Значительное внимание уделено творчеству учёного, а также его достижениям в сфере возрождения Житомирского научно-краеведческого общества исследователей Волины.

Ключевые слова: Кострица Николай Ефимович, краеведение, география, история, туризм, Житомирщина, Волинь, Общество исследователей Волины.

Larysa Hruzskya, Valerii Kosenko

Mykola Yukhymovych Kostrytsia, pedagogue, geographer, organizer of the local lore study movement in Ukraine

The article reports the course of life of M. Y. Kosrytsia who devoted his activities to geography, education, tourism and study of local lore of Zhytomyr land – Great Volhynia. Much prominence is given by the article to scientist's books and articles and his achievements in the revival of Zhytomyr Scientific Local History Society of Explorers of Volhynia.

Key words: Kostrytsia Mykola Yukhymovych, study of local lore, geography, history, tourism, Zhytomyr land, Volhynia, Volyn, Society of Explorers of Volhynia.

